Eerste tussentijdse rapportage monitor mbo-certificaten

Kwalitatieve stand van zaken 2019/2020

Eerste tussentijdse rapportage monitor mbo-certificaten

Kwalitatieve stand van zaken 2019/2020

Consortium 2B MBO

Aan de totstandkoming van deze rapportage is een bijdrage geleverd door:
Wouter van Casteren, Joris Cuppen (ResearchNed)

ResearchNed

ResearchNed
Nassausingel 4
6511 EV Nijmegen
Tel. 024-3594488 / info@researchned.nl

Eerste tussentijdse rapportage monitor mbo-certificaten
Kwalitatieve stand van zaken 2019/2020

ISBN 978-94-92743-31-2
NUR 840

Foto omslag: Can Stock Photo / 4774344sean

© 2020 ResearchNed

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, en evenmin in een retrieval systeem worden opgeslagen, zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van het Kenniscentrum Beroepsonderwijs Arbeidsmarkt te Nijmegen.

No part of this book/publication may be reproduced in any form, by print, photo print, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Deze publicatie maakt deel uit van het door het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek gefinancierde onderzoeksprogramma Evaluatie van twee beleidsinterventies in het MBO: inwerkingtreding wet ‘Doelmatige leerwegen’ en herziening kwalificatiestructuur.

NRO-projectnummer: 405-18-425

Inhoud

Hoofdstuk 1 **Inleiding en aanpak** 1
1.1 Inleiding 1
1.2 Kenmerken mbo-certificaten 1
1.3 Onderzoeksvragen 3
1.4 Onderzoeksopzet en verantwoording 4
1.4.1 Respondentgroepen en dataverzameling 4
1.5 Leeswijzer 6

Hoofdstuk 2 **Aanbod en gebruik van mbo-certificaattrajecten** 7
2.1 Keuzedelen waaraan mbo-certificaten zijn verbonden 7
2.1.1 Overzicht certificaten voor keuzedelen 7
2.1.2 Feitelijk aanbod certificaattrajecten 8
2.1.3 Deelname aan certificaattrajecten 9
2.2 Pilots: certificaattrajecten voor beroepsgerichte onderdelen van kwalificaties 10
2.2.1 Overzicht pilots 10
2.2.2 Feitelijk aanbod certificaattrajecten 11
2.2.3 Deelname certificaattrajecten voor beroepsgerichte onderdelen van kwalificaties 11
2.3 Conclusies aanbod en deelname certificaattrajecten 12

Hoofdstuk 3 **Ervaringen en ervaren effecten certificaattrajecten** 13
3.1 Overwegingen bij het al dan niet (actief) aanbieden van certificaattrajecten 13
3.2 Rendabel maken van aanbod 15
3.3 Betrokkenheid bedrijfsleven bij certificaten 16
3.3.1 Keuzedelen versus beroepsgerichte onderdelen van opleidingen 17
3.4 Ervaringen bij deelnemers en werkgevers 17
3.4.1 Vrijstellingen en studiebelastingsuren (sbu) 18
3.5 Effecten van certificaattrajecten 18
3.5.1 Effect op scholingsdeelname en diplomering 18
3.5.2 Overige effecten 20

Hoofdstuk 4 **Samenvatting en conclusies** 23

Hoofdstuk 1

Inleiding en aanpak

1.1 Inleiding

Sinds enkele jaren worden door OCW mbo-certificaten verbonden aan arbeidsmarktrelevante onderdelen van mbo-opleidingen. Hiermee kunnen deelnemers formeel erkende mbo-certificaten behalen, na succesvolle afronding van een certificaattraject. Met deze certificaattrajecten kan het middelbaar beroepsonderwijs een grotere bijdrage leveren aan een leven lang ontwikkelen voor volwassenen. Hiermee wordt beoogd dat een groter aantal werkenden en werkzoekenden deelneemt aan het mbo. Het effect kan eruit bestaan dat volwassenen vaker delen van een mbo-opleiding volgen en/of dat volwassenen vaker, via het behalen van certificaten, doorgaan met het volgen van onderwijs totdat ze een compleet mbo-diploma hebben behaald.

In 2016 is eerst de mogelijkheid gecreëerd om aan keuzedelen binnen mbo-opleidingen certificaten te verbinden. Door SBB is een aantal (inmiddels – juni 2020 - ruim 170) keuzedelen aangewezen die een zelfstandige betekenis hebben op de arbeidsmarkt. Vanaf 2019 zijn deze certificaten voor keuzedelen aangevuld met de mogelijkheid (in pilots) om aan beroepsgerichte delen van een mbo-opleiding een certificaat te verbinden.

In opdracht van NRO en mede begeleid door het Ministerie van OCW worden de uitrol, het gebruik en de effecten van mbo-certificaten gemonitord. Dit is onderdeel van een bredere monitoring van maatregelen en vernieuwing in het mbo. In deze eerste tussenrapportage wordt een eerste kwalitatief beeld van de stand van zaken gepresenteerd.

1.2 Kenmerken mbo-certificaten

In de derde leerweg kunnen studenten een onderdeel van een mbo-opleiding volgen gericht op het behalen van een mbo-certificaat. Deze certificaattrajecten worden niet door het Ministerie van OCW bekostigd en kunnen worden aangeboden door bekostigde en onbekostigde mbo-instellingen voor de bij-, op- en omscholing van werkenden en werkzoekenden. Bij inschrijving in een niet-bekostigde mbo-opleiding kan iemand een deel van deze opleiding volgen gericht op het behalen van een mbo-certificaat. De mbo-instelling legt dan in de onderwijsovereenkomst met deze student vast welk onderdeel van welke beroepsopleiding de student volgt. Instellingen die certificaattrajecten aanbieden, dienen dit in principe tegen een kostendekkend, marktconform tarief te doen. De door de overheid bekostigde mbo-opleidingen blijven diplomagericht.

Er wordt alleen een certificaat verbonden aan een onderdeel of keuzedeel van een opleiding als die een zelfstandige betekenis heeft op de arbeidsmarkt. Het certificaattraject moet zorgen voor een bredere inzetbaarheid of voor een betere toerusting op veranderende beroepsvereisten bij volwassenen. Als er meer mbo-certificaten zijn verbonden aan een mbo-kwalificatie, moet elk

certificaat afzonderlijk een zelfstandige betekenis hebben op de arbeidsmarkt. Instellingen kunnen een certificaattraject alleen aanbieden in de derde leerweg. Voorwaarde is wel dat zij een diploma-erkenning hebben voor de derde leerweg.

Opname in het diplomaregister

Een door de student behaald mbo-certificaat wordt geregistreerd in het diplomaregister van DUO. Bij een certificaattraject volgt de student een deel van een formele mbo-opleiding; de inhoud en de voorwaarden voor examinering en kwaliteitsborging zijn door OCW bij wet- en regelgeving vastgesteld. Bij overige, nonformele certificaten zoals 'branchecertificaten' zijn de inhoud en voorwaarden bepaald door de opleidings- of brancheorganisaties die de betreffende certificaten uitgeven.

Twee type mbo-certificaten: voor keuzedelen en voor beroepsgerichte onderdelen

Er zijn bij de mbo-certificaten zoals gezegd twee vormen: een mbo-certificaat kan worden verbonden aan een keuzedeel of aan beroepsgerichte onderdelen van een mbo-opleiding.

1. Keuzedelen betreffen wat door sommige geïnterviewden een 'plusje' bovenop een opleiding is genoemd: verbredende of verdiepende delen naast een kwalificatie. Voor werkenden kan het behalen van deze certificaten aantrekkelijk zijn om hun bestaande kennis en ervaring uit te breiden. Maar het kan ook een kennismaking zijn met een mbo-opleiding voor werkenden of werkzoekenden die zich willen opscholen, bijvoorbeeld van mbo-niveau 2 naar niveau 3. Sinds 2016 stelt de minister van OCW bij regeling vast aan welke keuzedelen een mbo-certificaat verbonden is. Bij SBB kunnen mbo-instellingen, in samenwerking met het bedrijfsleven (samenwerkingsverbanden), een voorstel doen om aan een keuzedeel een mbo-certificaat te verbinden. Dit voorstel gaat gepaard met een onderbouwing van de zelfstandige betekenis van het keuzedeel op de arbeidsmarkt. Het onderwijsveld en de sociale partners in de sectorkamers van SBB beoordelen deze voorstellen en SBB doet hierna een voordracht aan OCW. Ook kunnen samenwerkingsverbanden via SBB een verzoek doen voor een nieuw keuzedeel met direct daaraan gekoppeld een mbo-certificaat.

2. Sinds 2019 worden er ook mbo-certificaten verbonden aan beroepsgerichte onderdelen van kwalificaties. Bij deze certificaten gaat het om een deel van een mbo-opleiding met een zelfstandige betekenis op de arbeidsmarkt. Uit een bestaande mbo-opleiding worden elementen gehaald die tezamen degene die het certificaat haalt in staat stellen om bepaalde taken binnen een beroep uit te oefenen. De ontwikkeling en vaststelling van deze certificaten is vervat in een pilot, waarin stapsgewijs (in tranches) op voordracht van mbo-scholen en hun partners voorstellen voor de ontwikkeling van certificaten worden goedgekeurd. Na vaststelling van het certificaat volgt de inhoudelijke ontwikkeling van een certificaattraject. De eerste veertien van deze certificaten voor beroepsgerichte onderdelen zijn vastgesteld in april 2019. Eind 2019 is een tweede tranche van 25 voorstellen voor de ontwikkeling van certificaten gestart.

Certificaten voor studenten in bekostigd diplomagericht onderwijs

Certificaattrajecten betreffen onbekostigd onderwijs gericht op volwassenen. Studenten in een bekostigde bol- of bbl-opleiding volgen een volledig opleidingsprogramma, gericht op het behalen van een diploma. Als een student stopt met de opleiding, maar wel al onderdelen van de opleiding heeft afgerond waaraan door OCW een mbo-certificaat is verbonden, dan verstrekt de examencommissie een mbo-certificaat aan deze student.

1.3 Onderzoeksvragen

Hoofdvraag in deze monitoring is of het verbinden van certificaten aan arbeidsmarktrelevante onderdelen van mbo-opleidingen ertoe leidt dat een groter aantal werkenden en werkzoekenden deelneemt aan het mbo, als deelnemer aan certificaattrajecten of – na het behalen van een certificaat – als deelnemer aan een complete mbo-opleiding.

Bij deze hoofdvraag zijn er de volgende deelvragen:

A. Ontwikkeling van het aanbod aan certificaattrajecten

- Aan welke onderdelen van mbo-opleidingen zijn certificaten verbonden?
  - Wat is de beschikbaarheid per branche/arbeidsmarktsector?
  - Wat is de beschikbaarheid voor keuzedelen en beroepsgerichte onderdelen?
- Welk feitelijk aanbod is er bij mbo-instellingen aan certificaattrajecten?
  - Wat zijn de verschillen per branche/sector?
  - Wat zijn de verschillen in het aanbod van onderwijsinstellingen naar bekostigingsstatus, regio, type en instelling?
- Welke keuzes maken instellingen en opleidingenteams bij het al dan niet aanbieden van certificaattrajecten en waarom?
- Welke betrokkenheid hebben bedrijven bij het ontwikkelen van het aanbod aan certificaattrajecten?

B. Effecten

- Wat is het effect op:
  - studentenaantallen en rendementen bij certificaattrajecten;
  - studentenaantallen en rendementen bij behaalde (bekostigde en niet-bekostigde) mbo-diploma's bol en bbl;
  - eventuele verschuivingen van studentenstromen van diploma- naar certificaattrajecten:
  - stapelingen: studenten die na één of meer mbo-certificaten (alsnog) een volledige mbo-opleiding beginnen en een mbo-diploma behalen.
- In hoeverre dragen mbo-certificaten bij aan een leven lang leren/ontwikkelen?
- Heeft het behalen van een of meer mbo-certificaten effect op de loopbaan van het individu (verkrijgen van (ander) werk, verbreding werkzaamheden, hoger loon)?
- Zijn er andere effecten, bijvoorbeeld voor wat betreft het aanbod van cursussen en trainingen door private aanbieders (zoals brancheopleidingen en -trainingen)?
- Leiden de certificaten tot knelpunten in de verhouding publiek-privaat (nieuwe markt versus inzet bestaande infrastructuur/mensen/middelen).

C. Verklarende analyse

- Hoe is de tevredenheid van betrokken partijen over het aanbod van mbo-instellingen (werkgevers, werkenden, werkzoekenden, onderwijsinstelling)? Komt dit overeen met de behoefte bij werkgevers, werkenden en werkzoekenden, en regionale stakeholders?
- Waarom heeft het bedrijfsleven behoefte aan mbo-certificaten als er al mbo-diploma's en brancheCertificaten bestaan?
- Hoe kan de (trend in) het wel of niet ontstaan van een aanbod in 'certificaatopleidingen' worden verklaard, onderscheiden naar:
  - de opleidingsdelen waarvoor certificaten afgegeven kunnen worden,
  - de vraag naar certificaattrajecten,
  - de uitvoering van certificaattrajecten en
  - de effecten van het behalen van mbo-certificaten voor werkenden en werkzoekenden.

Het proces van het ontwikkelen en het vaststellen van mbo-certificaten is geen expliciet deel van deze monitoring. Proceselementen worden enkel betrokken in dit onderzoek voor zover ze van belang zijn in het licht van de bovenstaande onderzoeksvragen.

1.4 Onderzoeksopzet en verantwoording

Jaarlijks worden in deze monitor gegevens verzameld en verwerkt in tussentijdse monitorverslagen. Twee keer is er een formele evaluatie: een tussentijdse evaluatie in 2021 en een eindevaluatie in 2025. Het hoofddoel van deze evaluaties is om te bepalen in hoeverre de doelstellingen (meer nascholing door werkenden en werkzoekenden) zijn behaald. Naast deze beleidsrapportages worden periodiek korte rapportages per instelling gemaakt, met een aantal relevante kengetallen en een landelijke benchmark. Deze instellingsrapportages worden gemaakt in overleg met de opdrachtgever, zodra er voldoende gegevens beschikbaar zijn om instellingsrapportages mee te vullen.

1.4.1 Respondentgroepen en dataverzameling

In de monitor worden de navolgende respondentgroepen betrokken.

Onderwijsaanbieders	Bekostigde instellingen, niet-bekostigde instellingen en private opleiders die niet beschikken over een diploma-erkenning voor een mbo-opleiding.
Afnemers	Werkenden en werkzoekenden.
Belanghebbenden	Werkgevers, uitkeringsinstanties (kunnen werkzoekenden stimuleren certificaten te halen), landelijke actoren als SBB, MBO-Raad en NRTO.

De gegevensverzameling in deze monitor bestaat uit:

1) secundaire data-analyses
2) websearch websites onderwijsaanbieders
3) interviews met onderwijsaanbieders en landelijke organisaties
4) online vragenlijsten voor studenten en werkgevers
5) casestudies

6) focusgroepen

De voorliggende tussenrapportage is gebaseerd op de eerste drie onderdelen. De tussentijdse evaluatie in 2021 zal zijn gebaseerd op alle monitoronderdelen. De monitoronderdelen zijn hieronder kort toegelicht.

1. *Analyse databestanden en registers*: Dit betreft ten eerste een koppeling van het certificatenregister van SBB en het opleidingenregister in BRON (DUO). Dit leidt tot een overzicht van instellingen en opleidingen die mbo-certificaten mogen uitreiken op grond van hun opleidingenaanbod. Ten tweede betreft dit een koppeling van het diplomaregister (behaalde mbo-certificaten) met studentenkenmerken in BRON. Voor studenten met een certificaat is hiermee aanvullende informatie beschikbaar, zoals vooropleiding, diplomajaar en leeftijd. Ook kunnen verschuivingen in studentenstromen van diplomagerichte (bol/bbl-)opleidingen naar certificaattrajecten in kaart worden gebracht. Dit monitoronderdeel is nog niet verwerkt in de voorliggende rapportage.

2. *Websearch*: Aan de hand van de lijst met instellingen die certificaattrajecten kunnen aanbieden, wordt periodiek een websearch uitgevoerd waarin wordt bekeken of instellingen (op hun website) certificaattrajecten aanbieden. Deze analyse wordt jaarlijks uitgevoerd. Naast een openbaar aanbod voor losse inschrijvers, kunnen instellingen ook een vraagvolgend business-to-business aanbod hebben, dat beschikbaar is als in contacten met werkgevers blijkt dat er voldoende belangstelling voor is. Het kan daarbij zijn dat de opleiding eerst het traject nog moet ontwikkelen of op maat snijdt van een werkgever. Dit aanbod is niet via een websearch te vinden; in interviews met instellingen wordt hiernaar in deze monitoring gevraagd.

3. *Interviews*: Jaarlijks wordt een aantal instellingen geïnterviewd. Daarin wordt gevraagd naar ervaringen en de overwegingen bij het wel/niet aanbieden van certificaattrajecten. Tevens worden jaarlijks landelijke stakeholders zoals NRTO en SBB geïnterviewd.

4. *Online enquêtes*: Er worden twee enquêtes uitgezet. Ten eerste een jaarlijkse enquête onder studenten die een certificaat behaalden. Omdat begin 2020 nog geen studentengegevens bekend waren, is de eerste online bevraging van studenten gepland op een later moment. De enquête zal vragen bevatten over ervaringen van studenten en door hen ervaren effecten. Ten tweede is er een enquête onder werkgevers en uitkerende instellingen. Deze enquête is gepland na de eerste studentenenquête.

5. *Casestudies*: Ten behoeve van de tussenevaluatie in 2021 en de eindevaluatie in 2025 wordt verdiepende informatie opgehaald in tien casestudies bij bekostigde en niet-bekostigde mbo-instellingen. In die casestudies wordt met verschillende betrokkenen gesproken, waaronder docenten, studenten en werkgevers.

6. *Focusgroepen*: Met vertegenwoordigers van betrokken organisaties worden in de aanloop naar de formele tussenevaluatie in 2021focusgroepen gehouden. Daarin wordt gereflecteerd op uitkomsten van het onderzoek tot dan toe en worden ontwikkelingen besproken die men in het veld ziet.

De voorliggende eerste tussentijdse rapportage is zoals aangegeven met name gebaseerd op een deskresearch en op interviews in het voorjaar van 2020 met betrokkenen binnen onderwijsinstellingen en bij landelijke organisaties. In 2019 is ook met landelijke organisaties gesproken. Gesproken is met een of meerdere vertegenwoordigers van:

- 9 ROC's
- 1 AOC
- 2 vakinstellingen
- 3 niet bekostigde onderwijsinstellingen
- landelijke organisaties (OCW, NRTO, SBB, brancheorganisatie, MBO-Raad)

1.5 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt het actuele aanbod aan certificaattrajecten beschreven en wordt een inschatting gemaakt van de deelname aan certificaattrajecten. In hoofdstuk 3 staan de overwegingen bij het al dan niet aanbieden van certificaattrajecten, de ervaringen en de gepercipieerde effecten bij instellingen en deelnemers centraal. Hoofdstuk 4 bevat de samenvatting en conclusies.

Hoofdstuk 2

Aanbod en gebruik van mbo-certificaattrajecten

In dit hoofdstuk staan de volgende vragen centraal:

- Welke certificaten zijn door OCW verbonden aan beroepsgerichte onderdelen of keuzedelen?
- Welk feitelijk aanbod van certificaattrajecten is er bij de mbo-instellingen?
- Welke deelname is er aan certificaattrajecten?

In het navolgende is onderscheid gemaakt tussen trajecten gericht op het behalen van een certificaat voor een keuzedeel en de pilots waarin ervaring is opgedaan met trajecten gericht op het behalen van een certificaat voor een beroepsgericht onderdeel van een kwalificatie.

2.1 Keuzedelen waaraan mbo-certificaten zijn verbonden

2.1.1 Overzicht certificaten voor keuzedelen

Er zijn tot april 2020 166 keuzedelen aangewezen waaraan een mbo-certificaat is verbonden[1]. De meeste daarvan hebben een omvang van 240 sbu, 25 hebben een omvang van 480 sbu en een handvol keuzedelen heeft een omvang van 720 sbu. Naar sector bezien is er het grootste aanbod in de techniek, in de zorg en in de ICT & creatieve industrie. In de techniek gaat het meestal om keuzedelen van 240 sbu, in de zorg en de ICT gaat het vrij vaak ook om omvangrijkere keuzedelen (Tabel 2.1). Doordat sommige leuzedelen in twee sectoren zijn ingedeeld, tellen de totalen van de sectoren hoger op dan het werkelijke aantal trajecten.

Tabel 2.1: Overzicht certificaten voor keuzedelen, naar sector en omvang in sbu, april 2020

Sector		Omvang		
	Aantal trajecten	240 sbu	480 sbu	720 sbu
Techniek en gebouwde omgeving	45	42	3	
Zorg, welzijn en sport	40	30	8	2
ICT en creatieve industrie	40	33	8	1
Voedsel, groen en gastvrijheid	18	17		1
Handel	17	10	6	1
Mobiliteit, transport, logistiek en maritiem	9	9		
Zakelijke dienstverlening en veiligheid	7	7		
Totalen	176	148	25	5
Totalen zonder dubbeltellingen	166	136	25	5

1 Stand april 2020, op basis van informatie op www.s-bb.nl/onderwijs/kwalificeren-en-examineren/keuzedelen. Het aantal certificaattrajecten groeit nog; in juni 2020 ging het om ruim 170 keuzedelen. Certificaten worden gepubliceerd op www.kwalificaties.s-bb.nl.

2.1.2 Feitelijk aanbod certificaattrajecten

De 166 keuzedelen waaraan een certificaat is verbonden (april 2020), worden lang niet allemaal ook feitelijk als certificaattraject aangeboden. En bij de trajecten die worden aangeboden, zijn er vaak enkele aanbieders. Een klein aantal certificaattrajecten wordt door meerdere instellingen aangeboden. Private aanbieders werken vaak landelijk en in de vorm van 'blended learning' (ook online onderwijs) zodat dat aanbod aan certificaattrajecten (meer) dekkend kan zijn voor Nederland.

In een deskresearch is op de websites van mbo-instellingen bekeken of en welke certificaattrajecten deze instellingen aanbieden (stand voorjaar 2020). Uit die deskresearch blijkt dat circa 20 mbo-instellingen, waarvan 15 bekostigde en 5 niet bekostigde instellingen, certificaattrajecten aanbieden die zijn gebaseerd op keuzedelen. Tezamen melden deze instellingen in totaal ongeveer 80 certificaattrajecten op hun websites. Soms is niet glashelder wat de exacte status is van een nascholingstraject, omdat de benaming van nascholingsaanbod dat geen certificaattraject is en certificaattrajecten op elkaar kunnen lijken. Ook is het aantal aanbieders dynamisch en groeit het naar verwachting nog. In de interviews is gebleken dat instellingen die nog geen certificaattrajecten aanbieden hierover wel nadenken of binnenkort een aanbod hebben.

Belangrijkste aanbieders

Uit de deskresearch blijkt dat instellingen die certificaattrajecten aanbieden vaak (nog) een beperkt aanbod hebben. Er zijn negen instellingen met een (enigszins) substantieel aanbod van minstens drie certificaattrajecten. Een daarvan is een niet bekostigde instelling die actief is in de zorgsector. De andere acht aanbieders zijn ROC's. Als we de lat wat hoger leggen bij minimaal een aanbod van zes certificaattrajecten dan resteren nog zeven instellingen, waaronder ook de niet bekostigde aanbieder. De instellingen met het grootste aanbod zijn vier ROC's, zij zijn gevieren goed voor ruim de helft van de op websites vermelde trajecten voor het behalen van certificaten voor keuzedelen. Bij een van deze ROC's is men aanvankelijk gestart met een relatief zeer groot aanbod (circa 25 certificaattrajecten), maar nadat bleek dat het lastig is om voor alle certificaattrajecten voldoende deelnemers te werven, heeft men de ambities aangepast aan de marktontwikkelingen en zijn plannen voor nieuw aanbod uitgesteld.

Bij niet bekostigde instellingen is opvallend te noemen dat zij keuzedelen waaraan een mbo-certificaat is verbonden (vooralsnog) niet altijd zichtbaar in de markt zetten als mbo-certificaattrajecten maar als gewone keuzedelen binnen het gehele modulaire (los af te nemen) onderwijsaanbod van die instelling. Deelnemers die zo'n traject afronden halen automatisch wel ook een mbo-certificaat. Genoemde overweging hierbij is bij dat werkgevers en de studenten er (nog) niet naar zouden vragen en dat er daarom in de marketing nog geen of weinig aandacht wordt besteed aan het feit dat er een formeel mbo-certificaat aan is verbonden. Ook door andere geïnterviewden is vaak gesteld dat de inhoud en de praktische bruikbaarheid van modules voorop staan voor werkgevers en studenten en dat de mogelijkheid om een formeel mbo-certificaat te behalen vaak van secundair belang is (zie ook hoofdstuk 3).

Vaakst aangeboden certificaattrajecten voor keuzedelen zitten in de zorg

Binnen het actuele aanbod aan certificaattrajecten voor keuzedelen is er veruit het grootste aanbod in de sector zorg. Binnen het zorgaanbod keren verschillende certificaattrajecten bij meerdere aanbieders terug. Dat betreft onder meer ‘Helpende plus’, ‘Werken met baby's’, ‘Verplegende en verpleegtechnische handelingen’, ‘Verzorgende en verpleegtechnische handelingen’, ‘Niet-aangeboren hersenletsel’, ‘Zorg en technologie’ en ‘Geriatrische revalidatiezorg’. Daarnaast is er een aanbod in de techniek bij twee ROC’s en een incidenteel aanbod van een enkel certificaattraject in de overige sectoren.

Wel inschrijven, niet kunnen starten

Een certificaattraject dat op de website van een instelling staat vermeld, hoeft thans nog niet te betekenen dat een belangstellende die zich daarvoor inschrijft ook (direct) feitelijk van start kan. Certificaattrajecten gaan normaliter pas van start als er voldoende aanmeldingen zijn. Veel aanbieders melden in de interviews dat het ze bij bepaalde trajecten (veel) moeite kost om voldoende deelnemers te werven. Aanmelders belanden daardoor nogal eens op een wachtlijst. Dit wordt mede toegeschreven aan de nog lage bekendheid van certificaattrajecten.

Latent aanbod: niet direct zichtbaar op de website

Het bovenstaande geeft het beeld dat er een groot potentieel is van keuzedelen als certificaattrajecten, maar dat dit buiten de zorg nog weinig leidt tot een feitelijk aanbod en dat bovendien als dat aanbod er is, individuele aanmelders op een wachtlijst kunnen belanden. Hier staat tegenover dat instellingen veelal ook een latent aanbod hebben, met name de instellingen die al ervaring hebben met certificaattrajecten. Dit betreft aanbod dat niet op de website staat voor individuele inschrijvers, maar dat instellingen in hun contacten met werkgevers wel onder de aandacht kunnen brengen. Naast het op de website zichtbare aanbod kan dit een minstens zo belangrijk kanaal voor deelname aan nascholing zijn Bij gebleken voldoende belangstelling bij werkgevers om groepjes werknemers aan te melden, kan zo’n keuzedeel vaak snel kan worden gerealiseerd. Uit de interviews blijkt dat deze route wordt gezien en waar mogelijk wordt benut, maar tot nu toe nog tot relatief weinig deelname leidt. In het vervolg van deze monitoring wordt dit business-to-business aanbod nader gevolgd.

2.1.3 Deelname aan certificaattrajecten

Landelijke, kwantitatieve data over inschrijvingen in certificaattrajecten en behaalde certificaten zijn eerst beschikbaar in een volgende rapportage. Uit de interviews blijkt dat de deelname aan certificaattrajecten sterk wisselend is. Sommige op websites vermelde certificaattrajecten zijn bovendien vrij nieuw en/of nog niet gestart vanwege onvoldoende aanmeldingen. Certificaattrajecten die starten zijn doorgaans klein qua deelnemersaantal, van 3 tot circa 15 deelnemers. Enkele instellingen melden in totaal 100-150 deelnemers te hebben verwelkomd. Andere instellingen melden kleinere aantallen. Op basis hiervan kan het totaal aantal deelnemers dat in de afgelopen paar jaar actief is (geweest) in een certificaattraject voor een keuzedeel, worden ingeschat op tussen de 500 en 1000 personen.

2.2 Pilots: certificaattrajecten voor beroepsgerichte onderdelen van kwalificaties

2.2.1 Overzicht pilots

In de eerste tranche van de pilot zijn vijftien certificaten voorgedragen. Dat heeft geleid tot veertien vastgestelde eenheden die door de minister van OCW zijn verbonden aan beroepsgericht onderdelen van een kwalificatie. De meeste van deze veertien trajecten zijn te vinden in de sector Techniek en gebouwde omgeving (9) en de overige in de Zorg & welzijn (3) en Voedsel, groen en gastvrijheid (2). Het bestuur van SBB heeft in oktober 2019 op advies van de sectorkamers 25 nieuwe voorstellen voor het verbinden van een certificaat aan een beroepsgerichte onderdeel geselecteerd, waarvan de meeste in de sector zorg, welzijn & sport.. De in de eerste tranche vastgestelde en in de tweede tranche geselecteerde voorstellen zijn concreet als volgt verdeeld over sectoren (Tabel 2.2)[2].

Tabel 2.2: Certificaten 1e en 2e tranche pilots, naar sector

Sector	1e tranche vastgestelde certificaten	2e tranche aangevraagde certificaten
Handel		3
Mobiliteit, Transport, Logistiek en Maritiem		4
Techniek en Gebouwde omgeving	9	4
Voedsel, groen en gastvrijheid	2	5
Zakelijke dienstverlening en veiligheid		1
Zorg, Welzijn en Sport	3	9
Totaal	**14**	**25**

Bron: SBB.

Na de selectie van de nieuwe voorstellen zijn de betrokken samenwerkingsverbanden, samen met SBB, met het mbo-certificaat aan de slag gegaan. Niet gezegd is dat alle geselecteerde voorstellen ook daadwerkelijk leiden tot het verbinden van een certificaat aan een traject. Voorals nog (mei 2020) zijn zes nieuwe certificaten aan beroepsgerichte onderdelen verbonden door de minister van OCW. Het gaat om twee mbo-certificaten in de sector Techniek en Gebouwde omgeving. In totaal is er hiermee het volgende aantal certificaten verbonden aan beroepsgerichte onderdelen van kwalificaties (Tabel 2.3).

2 Voor een compleet overzicht zie: https://kwalificaties.s-bb.nl/?Pagina=1&ResultaatType=Eisencertificaat&Fuzzy=False

Tabel 2.3: Vastgestelde mbo-certificaten, naar sector, mei 2020

Sector	Aantal vastgestelde mbo-certificaten
Techniek en Gebouwde omgeving	12
Voedsel, groen en gastvrijheid	2
Zorg, Welzijn en Sport	6
Totaal	**20**

Bron: SBB.

2.2.2 Feitelijk aanbod certificaattrajecten

De beschrijving van het feitelijke aanbod van de trajecten waarin studenten een certificaat kunnen behalen voor een beroepsgericht onderdeel, is gebaseerd op een deskresearch, interviews met aanbieders en informatie van Hutspot en SBB. Uitgangspunt is het aanbod aan certificaattrajecten gebaseerd op de veertien vastgestelde mbo-certificaten voor beroepsgerichte onderdelen uit de eerste tranche.

- Bij alle pilots in de eerste tranche was in oktober 219 het onderwijsprogramma en de examens voor het certificaattraject gereed. Zeven pilots waren ook daadwerkelijk gestart met het certificaattraject, de andere (nog) niet bij gebrek aan aanmeldingen of vanwege vertraging. Bij drie trajecten waren er in oktober 2019 in totaal 49 deelnemers die het certificaat hadden behaald..
- Een drietal trajecten is in het voorjaar van 2020 nog niet feitelijk gestart, omdat er nog geen groep deelnemers van voldoende omvang mogelijk bleek.
- De certificaattrajecten worden verzorgd door één of hooguit twee instellingen, wat zoals gezegd in deze startfase conform verwachting is. Eén traject (Koken in de horeca) wordt wel reeds aangeboden door een handvol instellingen.
- De ROC's die actief zijn in de pilot, bieden doorgaans ook enkele certificaattrajecten voor keuzedelen aan. Er zijn ook twee vakscholen en een AOC die een certificaattraject voor een beroepsgericht onderdeel aanbieden. Deze instellingen doen alleen in de pilot mee, maar denken blijkens de interviews wel na over certificaattrajecten voor keuzedelen of zijn al bezig met de opzet daarvan.
- Eén niet bekostigde instelling biedt thans in de pilot een certificaattraject aan. Deze instelling heeft ook een aanbod van certificaattrajecten voor keuzedelen, maar dat speelt in de marketing bij deze instelling een ondergeschikte rol. Het certificaattraject voor het beroepsgerichte onderdeel wordt bij deze aanbieder wel herkenbaar in de markt gezet c.q. op de website vermeld als leidend tot een formeel erkend mbo-certificaat.
- De omvang in sbu varieert per traject van 240 sbu tot meer dan 1000 sbu. De range is hiermee groot, net als bij de keuzedeelcertificaten, maar het aantal trajecten is te klein om hieraan nu conclusies te verbinden.

2.2.3 Deelname certificaattrajecten voor beroepsgerichte onderdelen van kwalificaties

De totale deelname aan certificaattrajecten voor beroepsgerichte onderdelen van kwalificaties is logischerwijze nog beperkt. De meeste van de veertien vastgestelde certificaattrajecten vanuit de

eerste tranche hebben hooguit één keer gedraaid. Per saldo is het volgende te zeggen over de deelname:

- Het totale deelnemersaantal varieert per traject en is meestal tussen 3 en 15.
- Twee trajecten, beide in de zorg, springen eruit met een hogere deelname. Een daarvan is nog voor de pilots opgezet om werkenden op te scholen naar een ander takenpakket. Dit scholingstraject is daarna aangepast aan de eisen aan certificaattrajecten; van de circa 60 deelnemers is nu ongeveer een kwart bezig om het mbo-certificaat te behalen. Het tweede traject betreft ook een opscholingstraject naar een hoger taakniveau in de zorg, die tot nu toe door circa 40 deelnemers is afgerond en waarin een nieuwe groep van circa 40 deelnemers is gestart.
- Bij enkele pilots is er zoals gezegd nog geen deelname te melden.

De totale deelname is per saldo in te schatten op rond de 150 deelnemers, waarbij het beeld sterk wordt bepaald door de deelname aan enkele trajecten in de zorg.

2.3 Conclusies aanbod en deelname certificaattrajecten

Er is door OCW een groot aantal certificaten vastgesteld voor keuzedelen. In de praktijk biedt een minderheid (15 bekostigde en 5 niet bekostigde instellingen) van de mbo-instellingen certificaattrajecten aan gebaseerd op een van deze keuzedelen en vaak is het aanbod bij een instelling beperkt tot enkele certificaattrajecten. Bij de niet-bekostigde instellingen zijn enkel die instellingen meegeteld die certificaattrajecten voor keuzedelen actief vermelden op de website. Gebleken is dat dit niet steeds gebeurt en dat deze certificaattrajecten voor keuzedelen op dezelfde wijze als het overige modulaire aanbod van private aanbieders in de markt kunnen worden gezet. Het aanbod aan certificaattrajecten voor keuzedelen valt in belangrijke mate in de sector zorg. Vaak blijkt het moeite te kosten om een traject met individuele inschrijvers te vullen; die belanden nogal eens op een wachtlijst. Succesvoller is het als groepsgewijs kan worden geschoold in samenwerking met werkgevers; met name in de zorg gebeurt dat ook.
De certificaattrajecten voor beroepsgerichte onderdelen van kwalificaties zitten nog duidelijk in de start- en ontwikkelfase. Het aanbod zit per pilot daardoor doorgaans nog bij één of twee aanbieders die mede het initiatief namen tot de pilot. Ook in de pilots zijn in de praktijk de trajecten met de meeste deelnemers in de zorg te vinden. Buiten de zorg lijkt het ook bij deze certificaattrajecten vaak (maar niet altijd) nog moeite te kosten om voldoende deelname te organiseren.

Hoofdstuk 3

Ervaringen en ervaren effecten certificaattrajecten

In dit hoofdstuk ligt de focus op de volgende vragen:

- Welke overwegingen hebben instellingen bij het al dan niet aanbieden van certificaattrajecten?
- Welke betrokkenheid hebben bedrijven bij het ontwikkelen van certificaattrajecten?
- Welke ervaringen zien instellingen bij deelnemers en werkgevers?
- Welke effecten op nascholing zien instellingen als gevolg van de certificaattrajecten?

Voor dit hoofdstuk is geput uit de resultaten van de gesprekken met diverse mbo-instellingen en overige betrokken organisaties zoals SBB. Daarnaast is geput uit de opbrengsten van bijeenkomsten en gesprekken die zijn georganiseerd door het ministerie van OCW en Hutspot[3]. De focus ligt in deze tussenrapportage op de ervaringen bij mbo-instellingen. De ervaringen en overwegingen bij studenten en bij werkgevers zijn in deze fase van de monitoring in beeld gebracht door hiernaar te vragen bij interviewpartners binnen mbo-instellingen.

3.1 Overwegingen bij het al dan niet (actief) aanbieden van certificaattrajecten

In de interviews is bij alle onderwijsinstellingen gevraagd waarom ze al dan niet certificaattrajecten aanbieden. Hieruit blijkt consistent dat onderwijsinstellingen de mogelijkheid van het behalen van mbo-certificaten een interessante en veelbelovende ontwikkeling vinden. Veel bekostigde instellingen noemen dat er mede vanwege de introductie van mbo-certificaten een versnelling is opgetreden in het denken over de rol en bijdrage van het mbo aan een Leven Lang Ontwikkelen (LLO). De sector als geheel en afzonderlijke instellingen zien het meer dan voorheen als hun ‘maatschappelijke opdracht’ om een bijdrage aan LLO te leveren. Sommige bekostigde instellingen die nu bezig zijn met certificaattrajecten, hadden voorheen amper of geen contractonderwijs. Andere mbo-instellingen waren daar al (veel) langer actief mee bezig. Veel instellingen zijn nu bezig om hun instellingsstrategie(visie, missie en beleid) op het punt van LLO, en binnen dat kader meer specifiek de rol van certificaattrajecten, te expliciteren. Voor de niet bekostigde instellingen spreekt hun rol in en bijdrage aan LLO voor zich; dat is hun primaire markt.

Onverlet het enthousiasme en de erkenning van de maatschappelijke opdracht is er bij de meeste bekostigde instellingen nog een afwachtende en voorzichtige opstelling zichtbaar. Men houdt de markt in de gaten en probeert de vraag naar certificaattrajecten vanuit het bedrijfsleven en individuele deelnemers te peilen en te volgen, maar wil daar niet te ver op vooruitlopen. Instellingen die (te) enthousiast zijn ingestapt, hebben die inzet ook moeten temporiseren omdat het aanbod nog te weinig inschrijvingen opriep. De mogelijkheid om mbo-certificaten te behalen moeten nog aan bekendheid winnen bij werkgevers en bij individuele deelnemers. Op die basis willen instellingen vraagvolgend en stapsgewijs het aanbod op- en uitbouwen. Hierbij is zoals al aangegeven

3 Hutspot ondersteunt het proces van uitrol van certificaattrajecten en doet daarvan regelmatig verslag. Zie:. E. de Haan, S. van Kinderen, Uitvoeringservaring mbo-certificaten, Hutspot, 25 november 2019.

ook het aanbod van belang dat niet op de website staat voor individuele e inschrijvers, maar dat instellingen in hun contacten met werkgevers wel onder de aandacht kunnen brengen. In de interviews bleek dat instellingen nog terughoudend zijn (geworden) met het zichtbaar in de markt zetten van certificaattrajecten richting individuele aanmelders, omdat beloftes van een start van een traject niet altijd kunnen worden waargemaakt. Het nog geringe actieve aanbod van certificaattrajecten is hiermee een gevolg van het feit dat instellingen en het werkveld nog in een overgangsfase zitten waarin de certificaattrajecten meer ingeburgerd moeten raken. Daardoor is er wel deels sprake van een *kip-of-ei-vraag*. De indruk bij sommige gesprekspartners is dat onderwijsinstellingen en werkgevers ook op elkaar kunnen wachten; maar zonder substantieel aanbod is het ook lastiger om de bekendheid van certificaattrajecten te vergroten. Daarbij speelt nog mee dat ineen hoogconjunctuur (voor de COVID-19 pandemie) veel werkgevers schaars personeel niet willen missen en dat zij daardoor minder vaak deelnemers aanmelden dan mogelijk de verwachting was. Ook onder werkzoekenden zijn (waren) er weinig geschikte kandidaten voor nascholing vanwege de lage werkloosheid.

Voor instellingen kan hiernaast nog een belangrijke overweging zijn dat de certificaattrajecten van strategisch belang zijn richting werkgevers doordat deze trajecten in zowel de ontwikkeling als de uitvoering stimuleren (dwingen) tot een zeer nauwe afstemming en samenwerking met het werkveld (nauwer dan in andere onderwijstrajecten). Dit geeft een positieve impuls aan de onderlinge kennisdeling en de samenwerking in breder verband. Daarbij wordt ook een impuls gezien op de bereidheid en de neiging bij werkgevers om actief mee te denken over een scholingstraject. Het certificaattraject is formeler dan andere nascholing, het is nieuw en nu kunnen werkgevers nog meedenken. Dit stimuleert de vraagarticulatie bij werkgevers, zo is gemeld. Dit wordt van groot belang geacht, omdat ook wordt waargenomen dat regionaal het 'spel nog onvoldoende wordt gespeeld' om samen tussen mbo en bedrijven de nascholing te bepalen en te organiseren. De certificaattrajecten dragen aldus bij aan een versnelling en zijn een hefboom in ontwikkelingen. Er ontstaat regionaal (opnieuw) discussie over mogelijkheden en nascholingskansen tussen mbo en bedrijfsleven.

Bij met name de bekostigde instellingen speelt bij de voorzichtige start ook mee dat men eerst ervaring wil opdoen met het administratieve en het logistieke proces rondom certificaattrajecten. Meermaals is in de interviews gemeld dat het tijd en moeite kost om dat in de vingers te krijgen en intern te organiseren.

Bij de niet bekostigde instellingen (en ook wel bij de bekostigde instellingen) speelt nog mee dat er ook wel twijfels kunnen zijn over de extra aantrekkingskracht die de mogelijkheid om mbo-certificaten te behalen heeft op deelnemers en werkgevers. Veel geïnterviewden zien dat de primaire doelgroep bestaat uit werkenden met reeds een diploma die in overleg met de werkgever zoeken naar een compacte bijscholing die nieuwe beroepsvaardigheden aanleert of verdiept. Voor deze groep en voor werkgevers staat de inhoud van de nascholing en de praktische bruikbaarheid daarvan voorop. Het behalen van een formeel mbo-certificaat is een mooie extra, die ook welkome garanties biedt voor wat betreft de kwaliteit van nascholing en bovendien een landelijk civiel effect biedt. Er is evenwel twijfel of de deelname aan een certificaattraject wel lager zou zijn geweest als er geen formeel certificaat aan zou zijn verbonden. Dit wisselt wel per doelgroep; de meer nadrukkelijk op *op*scholing gerichte trajecten profiteren naar verwachting, volgens

geïnterviewden, veel sterker van de uitstraling van een formeel mbo-certificaat. Maar in het algemeen zien onderwijsaanbieders weliswaar de voordelen en de mogelijkheden van certificaattrajecten maar is het niet zo dat instellingen zich hierop storten omdat ze daarvan een (grote) impuls op de omzet bij het modulaire aanbod verwachten. In hoofdstuk 2 is in dit kader al opgemerkt dat private aanbieders keuzedelen die zij in hun aanbod hebben en waaraan een mbo-certificaat is verbonden (nog) niet behoeven aan te bieden als herkenbaar certificaattraject. De voorzichtige houding is aan de zijde van de niet bekostigde instellingen dan ook met name van belang bij het aanbod van certificaattrajecten voor beroepsgerichte onderdelen van kwalificaties. Die vergen immers doorgaans de ontwikkeling van een nieuw aanbod, waarbij er bij de niet bekostigde instelling twijfels kunnen zijn of er voldoende marktvraag is en of het label van een mbo-certificaat wel extra deelname oproept.

Meer in het algemeen is vaak aangevoerd dat het nu te vroeg is om het succes van het beleid voor mbo-certificaten te beoordelen. De trajecten zitten nog in de beginfase van ontwikkeling, uitrol en bekendheid krijgen. Dit heeft veel tijd nodig en meer tijd dan vaak bij aanvang werd gedacht. Met name de bekostigde instellingen zien de certificaattrajecten als een wezenlijk andere manier van denken en werken die stapsgewijs en met prudentie moet worden benaderd. Waar het al wel meer van de grond is gekomen, in de zorg, wijten geïnterviewden dat aan het feit dat er in de zorg vaak al langer goede contacten zijn tussen mbo en (grote) werkgevers in de zorg over nascholing van medewerkers. In de zorg is voorts nascholing en het bijhouden van vaardigheden al langer gebruikelijk en is het vaak verplicht vanwege registratie-eisen. Ook is er in de zorg veel behoefte aan formeel geschoold, nieuw personeel, is door geïnterviewden aangegeven.

Deze overwegingen tezamen verklaren mede waarom momenteel vooral bekostigde instellingen bezig zijn met certificaattrajecten. Bekostigde instellingen willen hun rol in LLO uitbreiden en ervaring opdoen met certificaattrajecten en met modulair contractonderwijs. De private aanbieders hebben hier al veel ervaring mee en voor hen vertegenwoordigt de toevoeging van een erkend mbo-certificaat aan een scholingstraject niet altijd een duidelijke commerciële meerwaarde; c.q. dit behoeft niet te leiden tot extra deelname. Dit hangt zoals gezegd sterk af van de doelgroep. Voor private aanbieders die zich meer richten op opscholers biedt het civiele effect en het formele certificaat dat aan het scholingstraject is verbonden wel een meerwaarde in de marketing van certificaattrajecten.

3.2 Rendabel maken van aanbod

Door de vaak kleine schaal van trajecten is het voor instellingen vaak moeilijk om het aanbod van certificaattrajecten rendabel te maken. Instellingen zoeken ook naar manieren, zo bleek in de interviews, om het aanbod realiseerbaar te maken en de schaal te vergroten. Dat kan op verschillende manieren, melden betrokkenen:

- Door verschillende trajecten waar mogelijk samen te voegen.
- Door samen te werken tussen meerdere aanbieders.

- Door het onderwijs meer online, flexibel en individueel te maken. Opvallend bij nagenoeg alle certificaattrajecten is dat het om groepsgewijze scholing gaat. Echt individueel maatwerk wordt als (te) duur onderwijs beschouwd.
- Of door de groep jonge initiële studenten die een keuzedeel volgt te mixen met de groep volwassenen die het keuzedeel als nascholing volgt.

In het vervolg van deze monitor moet blijken in hoeverre deze mogelijkheden daadwerkelijk worden benut.

3.3 Betrokkenheid bedrijfsleven bij certificaten

De betrokkenheid van werkgevers bij certificaten is in de interviews vooral duidelijk geworden ten aanzien van de pilots met beroepsgerichte onderdelen van kwalificaties. Bij deze certificaten is steeds aangegeven dat werkgevers betrokken waren bij de inhoudelijke ontwikkeling en opzet van voorstellen om certificaten te verbinden aan beroepsgerichte onderdelen. In meerdere gevallen gaven werkgevers(organisaties) een belangrijke eerste impuls aan het voorstel voor een certificaat of gaven zij de doorslag voor een voorstel tot een certificaat. Dit spoort met de waarneming bij Hutspot dat het onderwijsmateriaal voor een certificaattraject steeds samen met het bedrijfsleven is ontwikkeld of tenminste bij het bedrijfsleven getoetst is. Hutspot meldt dat er in een aantal gevallen een grote betrokkenheid is bij werkgevers. Een belangrijke succesfactor is volgens Hutspot dan ook dat onderwijsinstellingen bij elke stap van het certificaattraject bedrijven betrekken en daarover afspraken maken. Hutspot ziet tot nu toe nog geen maatwerk op individueel niveau; deelnemers volgen hetzelfde programma.

De betrokkenheid van werkgevers vertaalt zich in de praktijk zeker niet altijd ook in een deelname van werknemers aan het certificaattraject. In de interviews is meermaals aangegeven dat de van werkgeverszijde gewekte verwachtingen over deelname aan het certificaattraject niet uitkwamen of niet waargemaakt konden worden. In de praktijk viel nogal eens tegen wat de werkelijke vraag naar het certificaattraject is. De bekendheid van certificaattrajecten bij werkgevers en werkenden bleek vaak nog laag. De verwachting is bij geïnterviewden dat als de bekendheid vergroot, de belangstelling en de deelname ook kunnen groeien. Dit wordt door geïnterviewden steevast verbonden aan de wens om de communicatie over de mogelijkheid om mbo-certificaten te behalen te intensiveren.

In sommige interviews is voorts gemeld dat er veel tijd zat tussen de ontwikkeling van het voorstel voor het verbinden van een certificaat aan een beroepsgericht onderdeel in een pilot, en de vaststelling van dit certificaat door de minister. Daardoor kon er momentum voor de uitvoering van het certificaattraject verloren gaan. In minstens één geval leidde dat er toe dat een werkgever in de tussentijd met een ander trainingsbureau een vergelijkbaar traject opzette, zonder dat in dit traject een formeel mbo-certificaat kon worden behaald. In de interviews is meermaals benadrukt dat snelheid van handelen belangrijk is, omdat de bijscholing van werkenden in certificaattrajecten bij uitstek geschikt is om snel aan te haken bij veranderingen in beroepseisen. Zonder die snelheid van handelen kunnen werkgevers mogelijk afhaken.

3.3.1 Keuzedelen versus beroepsgerichte onderdelen van opleidingen

Het verschil tussen de twee hoofdvormen van certificaattrajecten wordt door geïnterviewden in het algemeen als groot ervaren. Dat is ten eerste zichtbaar bij de inhoudelijke ontwikkeling van certificaattrajecten. De ontwikkeling van een certificaattraject voor een keuzedeel vergt relatief weinig tijd en inspanning. Een keuzedeel is immers reeds een afgebakend onderdeel in een mbo-opleiding en het onderwijs kan doorgaans met kleine aanpassingen in de opzet, didactiek en roostering worden aangepast tot een certificaattraject voor de doelgroep volwassenen. Bij de certificaattrajecten voor een beroepsgericht onderdeel ligt dat vaak anders. De kwalificatiedossiers en de opleidingscurricula in het mbo zijn niet vormgegeven vanuit de gedachte dat daarbinnen eenheden met een zelfstandige betekenis voor de arbeidsmarkt direct zijn af te zonderen. De hele opleiding tezamen leidt op voor een bepaald beroep. Dat betekent dat het traject gericht op het behalen van een certificaat (bepaalde kerntaken en werkprocessen, kennis en inhoud) doorgaans nieuw moeten worden geconstrueerd vanuit het gehele dossier en opleidingscurriculum en dat er ook een nieuwe, toegesneden (praktijk)examinering moet worden ontwikkeld voor het certificaattraject. Om tot het certificaattraject te komen is nodig wat sommige geïnterviewden wel ‘knip-en plakwerk’ uit de kwalificatie en de opleiding noemen. Een principieel verschil wordt gezien bij de inhoud en de positie ten opzichte van de mbo-opleiding. Het keuzedeel is een verbreding of verdieping naast een opleiding, de pilots bevatten een beroepsgerichte deel van een mbo-opleiding. In de huidige fase van experimenteren, ontwikkelen en vergroting van de bekendheid van de certificaattrajecten worden de verschillen tussen de beide hoofdvormen van certificaattrajecten overwegend niet als bezwaarlijk gezien. Op termijn kan het volgens veel geïnterviewden mogelijk wel wenselijk zijn om een duidelijk, meer afgebakend beeld te hebben van wat een mbo-certificaat vertegenwoordigt.

3.4 Ervaringen bij deelnemers en werkgevers

De ervaringen van deelnemers en werkgevers zijn in de monitoring nog niet rechtstreeks gepeild. Voor zover geïnterviewden hierover kunnen rapporteren, hebben zij de indruk dat deelnemers en werkgevers tevreden waren over het traject. Wel is gemeld dat deelnemers het traject zwaar kunnen vinden, met name ook wat betreft de belasting in tijd. Deelnemers kunnen de voorkeur hebben om langere certificaattrajecten meer in de tijd te spreiden. Onverlet de waarneming dat veel deelnemers primair afkomen op de in hun beroepspraktijk direct toepasbare inhoud, zijn deelnemers in het algemeen ook positief als zij het formele certificaat ontvangen. Het beeld bij werkgevers is in het algemeen dat zij de trajecten lang kunnen vinden duren en daardoor ook duur, met name vanwege de hoge verletkosten waarmee dat gepaard gaat. De meerwaarde in vergelijking tot kortere trainingen en kortere trajecten voor branchecertificaten kan dan lastiger aantoonbaar zijn. In de interviews is aangegeven dat de scholingsvraag van werkgevers vrij dichotoom is: ofwel opscholing tot een diploma in een bbl-traject of derde leerweg, met subsidiemogelijkheden, ofwel korte trainingen (bijscholing) voor zittende professionals die geen belangstelling hebben voor een compleet diploma. Positief is dan wel dat als mbo-certificaten eenmaal zijn uitgereikt, werkgevers vaak wel de meerwaarde zien van het certificaat (zie ook Hutspot). Uiteindelijk zien dus veel geïnterviewden dat ook werkgevers na afronding toch waarderen dat er met het behaalde certificaat een landelijke erkenning is.

Zoals gezegd wordt de bekendheid van de mogelijkheid van behalen van mbo-certificaten bij werkgevers en potentiële deelnemers door alle geïnterviewden nog als laag ingeschat. Meer bekendheid bij werkgevers en de doelgroep kan leiden tot meer aanmeldingen. Alle geïnterviewden merken hierbij op dat zij merken dat het recent al meer in de markt is gaan leven.

3.4.1 Vrijstellingen en studiebelastingsuren (sbu)

Er kunnen meerdere mbo-certificaten zijn verbonden aan een beroepsopleiding. Een deelnemer zou, na een of meer behaalde mbo-certificaten, via vrijstellingen en/of een verkort opleidingstraject, ook desgewenst een mbo-diploma kunnen behalen. Het is aan de instellingen (de examencommissies) om dat vrijstellingenbeleid in te vullen en uit te voeren. Omdat de certificaten voor de beroepsgerichte onderdelen van opleidingen zoals gezegd vaak zijn samengesteld vanuit verschillende curriculumonderdelen van een mbo-opleiding, is een vrijstelling op grond van een behaald certificaat niet zo maar aan te geven. Er is in de pilots vaak simpelweg geen directe, 1-op-1 relatie tussen het certificaattraject en onderdelen van de mbo-opleiding waarop het certificaat is gebaseerd. In de meeste pilots is ook een nieuw examen ontwikkeld. Een enkel certificaattraject in de pilots is geheel gebaseerd op bestaand onderwijsmateriaal.. Dit werkt door in het vrijstellingenbeleid, dat veelal maatwerk vergt. Overigens wordt de omgang met vrijstellingen in veel gevallen als nogal hypothetisch beschouwd, omdat bij de doelgroep het niet de verwachting is dat die doorgaat voor een compleet diploma.

In plaats van een vrijstelling kan een deelnemer met voorkennis en met relevante werkervaring ook korter doen over het certificaattraject. Omdat dit voor relatief veel deelnemers geldt is de werkelijke belasting voor veel deelnemers in een certificaattraject korter dan het nominale aantal studiebelastingsuren (sbu) aangeeft. Veel geïnterviewden vinden daarom dat richting deelnemers het aantal sbu vaak niets zegt over hoe lang individuele deelnemers nodig hebben om het mbo-certificaat te halen. Het aantal sbu zegt enkel wat over de relatieve grootte van het certificaattraject ten opzichte van de volledige mbo-opleiding.

3.5 Effecten van certificaattrajecten

3.5.1 Effect op scholingsdeelname en diplomering

Of het behalen van een mbo-certificaat deelnemers stimuleert tot verdere scholing of het behalen van een compleet mbo-diploma lijkt sterk afhankelijk te zijn van de doelgroep van trajecten. Bij het effect op de nascholing is hierboven al gemeld dat bij certificaattrajecten meestal de bijscholing van werkenden een doel is. Bij bijscholing staat veelal de praktische bruikbaarheid van de opgedane kennis en vaardigheden voorop. Daarop komen werkenden af en daarvoor sturen werkgevers hen op bijscholing. Het feit dat er een formeel certificaat aan is verbonden wordt door geïnterviewden meestal niet gezien als een belangrijke overweging bij de keuze om bij te scholen. Bij veel certificaattrajecten is opgemerkt dat de deelname niet of amper anders was geweest zonder de mogelijkheid om een formeel mbo-certificaat te behalen.

Ten aanzien van het halen van een mbo-diploma speelt opnieuw een rol dat bij de meeste certificaattrajecten het primaire doel de bijscholing van (ervaren) werkenden is. Het certificaattraject

wordt gezien als een geschikt middel om nieuwe technieken aan werkenden te leren of om hun takenpakket te kunnen verbreden. Deze doelgroep heeft in het algemeen geen intenties om door te gaan voor een compleet mbo-diploma. Door geïnterviewden is veelal ook gemeld dat een drempelloze instroom in een specifiek certificaattraject ook lastig is; vaak wordt voorkennis en werkervaring gevraagd. Slechts een minderheid van de huidige aan keuzedelen of beroepsgerichte onderdelen verbonden certificaten lijkt ook geschikt voor de opscholing van volwassenen die niet in het bezit zijn van een aan het certificaattraject verwant mbo-diploma (zoals zijinstromers). Ook voor de certificaattrajecten in de pilots lijkt te gelden dat die meer geschikt zijn voor de bijscholing van ervaren (vaak al gediplomeerde) werkenden in een verwant beroep dan voor zijinstromers zonder voorkennis. Dat zou volgens geïnterviewden op zich wel kunnen, maar thans is de groep zonder voorkennis vaak niet de doelgroep waarop het certificaattraject zich richt. Bij de pilots die zich wel op opscholers richten, kan de doorstroom naar een compleet diplomatraject in voorkomende gevallen wel degelijk substantieel zijn. In een pilottraject met relatief veel deelnemers stroomden circa 60 procent van de eerste groep deelnemers door naar een volledige opleiding.

Ten aanzien van *werkzoekenden* is in de interviews sporadisch melding gemaakt van een actieve benadering van deze doelgroep. Dat gebeurde bijvoorbeeld wel in de pilots Koken voor de horeca, waarvoor enkele nieuwkomers en werkzoekenden via gemeenten zijn geworven. Wel is vermeldenswaardig dat met name trajecten waarin een certificaat behaald kan worden voor een beroepsgericht onderdeel van een niveau 2 kwalificatie, worden ingezet om de positie en inzetbaarheid van kwetsbare werkenden onderaan het functiegebouw te versterken. Ook trekt bijvoorbeeld een private aanbieder in de zorg vooral *zzp-ers* (waaronder veel nieuwkomers) in de zorg die het te behalen mbo-certificaat waarderen omdat het hun arbeidsmarktpositie versterkt. Deze groep moet het certificaattraject zelf betalen en investeert daarmee bewust en nadrukkelijk in zichzelf en waardeert het dan extra dat er een formeel certificaat kan worden behaald dat richting anderen een civiel effect vertegenwoordigt. Uit deze nog schaarse voorbeelden spreekt wel dat mbo-certificaten de potentie hebben om de arbeidsmarktpositie van werkzoekenden, zzp-ers en van kwetsbare werkenden te versterken en aldus ook meer scholingsdeelname vanuit die hoek kunnen genereren. In de interviews is dan ook gesteld dat certificaattrajecten juist veel mogelijkheden bieden voor personen met een afstand tot de arbeidsmarkt of voor wie de gehele opleiding niet haalbaar of aantrekkelijk is. Voor hen biedt het behalen van een landelijk erkend mbo-certificaat veel meerwaarde, doordat ze dan toch een ‘papiertje’ hebben. Ook bij deze doelgroep betrokken werkgevers kunnen ‘enorm aanhikken’ tegen een heel opleidingstraject.

Per saldo zien de meeste geïnterviewden bij de certificaattrajecten die zij zelf aanbieden amper tot geen effect op opscholing tot een compleet mbo-diploma en worden er ook meestal zeer beperkte effecten gezien op de deelname aan het traject zelf. De effecten op scholingsdeelname en diplomering lijken zich in zeer belangrijke mate te concentreren bij specifieke certificaattrajecten die met hun inhoud en hun specifieke doelgroep van opscholers, werkzoekenden en zzp-ers wel hieraan een bijdrage kunnen leveren.

3.5.2 Overige effecten

De bovenstaande analyse dat er nog weinig aanbod en weinig deelname is en er vaak een (zeer) beperkt effect op meer nascholing wordt gezien of verwacht, zou kunnen leiden tot de voorbarige conclusie dat de certificaattrajecten geen belangrijke ontwikkeling zijn. Afgezien van het feit dat sommige certificaten wel degelijk een impuls kunnen geven aan de scholing en diplomering van volwassenen en dat de uitrol van certificaten nog sterk in ontwikkeling is en feitelijk aan het begin staat, zijn er hierbij nog de volgende overwegingen genoemd:

- Certificaattrajecten hebben zoals aangegeven een potentieel groot strategisch belang voor het mbo richting werkgevers doordat deze trajecten in zowel de ontwikkeling als de uitvoering stimuleren tot afstemming en samenwerking met het werkveld. De invoering van mbo-certificaten heeft een impuls gegeven aan het denken in de regio over LLO en bijdrage van het mbo daaraan.
- Reeds zichtbaar is, zo melden geïnterviewden, dat de certificaattrajecten leiden tot aanpassingen in functiegebouwen, zoals in de zorg. Als dat een verdere vlucht neemt, kan dat een extra impuls aan de deelname aan certificaattrajecten geven.
- De certificaattrajecten lijken binnen het mbo een innovatie-impuls op te roepen, waarbij onder meer nagedacht wordt over een betere afstemming van de opleidingsstructuur en de modulaire opzet van certificaattrajecten en over samenwerking in kleinschalig onderwijs.
- Het effect op extra nascholing en aantallen diploma's wordt weliswaar (nog) laag ingeschat, het civiele effect van mbo-certificaten en de kwaliteitsimpuls die van formele scholingstrajecten kan uitgaan op de nascholingsmarkt wordt wel verwelkomd. Formele certificaattrajecten kunnen op termijn, zo is gesteld, in branches de scholing meer formaliseren en meer transparant maken qua kwaliteit, niveau en belang. Bovendien geeft de mogelijkheid om formele mbo-certificaten te behalen een civiel effect buiten de eigen branche, wat de mobiliteit kan dienen. Op langere termijn kunnen deze ontwikkelingen eraan bijdragen dat er meer geschoold wordt in branches, zoals nu bijvoorbeeld in de zorg al gebruikelijk is.
- Een bijzonder neveneffect is dat in de interviews bleek dat er binnen instellingen plannen kunnen zijn om sommige keuzedelen in het reguliere voltijds onderwijs op dezelfde manier te organiseren als de certificaattrajecten voor keuzedelen, waardoor doelgroepen ook kunnen mixen. Dat kan bijvoorbeeld door de keuzedelen in het voltijds onderwijs (ook) in de avonduren aan te bieden. Naast de schaalvoordelen die dit kan bieden, kan het effect hiervan ook zijn dat de keuzeopties voor reguliere voltijds studenten ten aanzien van keuzedelen verbreden. Nu zijn keuzedelen per opleiding vaak binnen een instelling verschillend geregeld en zijn sommige keuzedelen niet te volgen voor voltijds studenten, omdat die niet combineerbaar zijn met hun rooster.
- Het effect op de nascholingsmarkt is vanwege de nog beperkte uitrol van certificaten nog niet in te schatten. Uit de interviews komt vooralsnog het signaal dat private scholingsaanbieders die vooral korte trainingen aanbieden, marktеffecten kunnen gaan ondervinden. In dit kader is meermaals gesteld dat er (nog) een spaarzame vraag is naar grotere modules, maar er wel vraag is naar kleinere leereenheden. Als bekostigde instellingen ook kleinere onderdelen van opleidingen op de markt gaan zetten, die weer delen van een certificaattraject zijn, om de

marktvraag beter te bedienen, komen die instellingen mogelijk in het vaarwater van aanbieders van kortdurend onderwijs. In de komende monitoring worden deze en andere mogelijke markteffecten gevolgd.

Hoofdstuk 4

Samenvatting en conclusies

In 2016 is de mogelijkheid gecreëerd om aan keuzedelen van mbo-opleidingen mbo-certificaten te verbinden. Inmiddels is aan 166 keuzedelen een certificaat verbonden (stand maart 2020). Vanaf 2019 is er ook de mogelijkheid (in pilots) om aan beroepsgerichte delen van een mbo-opleiding een mbo-certificaat te verbinden. Er wordt een certificaat aan een keuzedeel of beroepsgerichte onderdeel verbonden als deze een zelfstandige betekenis heeft op de arbeidsmarkt. Studenten kunnen in het niet-bekostigd onderwijs een deel van een mbo-opleiding volgen gericht op het behalen van een mbo-certificaat. Deze certificaattrajecten kunnen worden aangeboden door bekostigde en niet-bekostigde mbo-instellingen voor de bij-, op- en omscholing van werkenden en werkzoekenden. Hiermee wordt beoogd dat werkenden en werkzoekenden vaker deelnemen aan het mbo. Een behaald mbo-certificaat wordt geregistreerd in het diplomaregister van DUO. Deze tussenrapportage geeft een eerste, kwalitatief beeld van de stand van zaken en de ervaringen met scholingstrajecten gericht op het behalen van een mbo-certificaat. In vervolgrapportages wordt ook een kwantitatief beeld gegeven van deelname en effecten.

In het algemeen is aangevoerd dat het te vroeg is het succes en de effecten van certificaattrajecten te beoordelen en deze veelal nog in de fase zitten van ontwikkeling en bekendheid krijgen. Wel is duidelijk dat veel onderwijsinstellingen de mogelijkheid om certificaattrajecten aan te bieden een interessante en veelbelovende ontwikkeling vinden, die tot een versnelling heeft geleid in het denken over de bijdrage van het mbo aan een Leven Lang Ontwikkelen (LLO). Voor instellingen kan bovendien een belangrijke overweging zijn dat de certificaattrajecten stimuleren tot een nauwe afstemming en samenwerking met het werkveld. Dit wordt van groot belang geacht, omdat ook gesteld is dat regionaal het 'spel nog onvoldoende wordt gespeeld' om samen tussen mbo en bedrijven nascholing te bepalen en organiseren. De certificaattrajecten zijn hierin een hefboom genoemd. De betrokkenheid van werkgevers bij de ontwikkeling van certificaattrajecten wordt ook positief beoordeeld.

Onverlet het enthousiasme en de erkenning van de maatschappelijke opdracht om bij te dragen aan LLO is er bij de meeste instellingen een deels afwachtende en voorzichtige opstelling zichtbaar. Men houdt de markt in de gaten en probeert de vraag naar certificaattrajecten te peilen en te volgen, maar wil daar niet te ver op vooruitlopen. Bij met name de bekostigde instellingen speelt bij de voorzichtige start ook mee dat men eerst ervaring wil opdoen met het administratieve en het logistieke proces rondom certificaattrajecten.

Aan keuzedelen van de sectoren zorg, techniek en ict zijn tot nu toe de meeste certificaten verbonden. De 166 keuzedelen waaraan een certificaat is verbonden worden echter nog lang niet allemaal als certificaattraject aangeboden. En bij de certificaattrajecten die worden aangeboden, zijn er vaak enkele aanbieders. Een klein aantal certificaattrajecten wordt door meerdere instellingen aangeboden. Veruit het grootste aanbod is er in de zorg. Aan aanbodzijde zijn er nu circa 20 mbo-instellingen (15 bekostigde en 5 niet-bekostigde instellingen) die actief, via hun website,

certificaattrajecten voor keuzedelen aanbieden. De meest actieve instellingen zijn vier ROC's. Tezamen gaat het om ongeveer 80 certificaattrajecten en naar schatting ligt het totaal aantal deelnemers aan deze trajecten in de afgelopen paar jaar op 500 tot 1000. Uit de interviews blijkt dat bekostigde instellingen die nog geen certificaattrajecten voor keuzedelen aanbieden, hierover wel nadenken of dit in voorbereiding hebben. Bij private aanbieders blijkt dat zij niet altijd scholingstrajecten voor het behalen van keuzedelen actief in de markt zetten als certificaattraject, omdat de markt en deelnemers (nog) niet hiernaar zouden vragen. Het aanbod van keuzedelen die niet herkenbaar zijn als certificaattraject is niet meegeteld in deze rapportage.

De pilots waarin ervaring opgedaan wordt met het verbinden van certificaten aan beroepsgerichte onderdelen van kwalificaties zijn later gestart en hierbij gaat het vooralsnog dan ook om veel kleinere aantallen certificaattrajecten en deelnemers. In een eerste tranche zijn in 2019 veertien certificaten verbonden aan beroepsgerichte onderdelen en in een tweede tranche zijn 25 voorstellen in ontwikkeling. Pilots in de eerste tranche betreffen vooral de sector Techniek en gebouwde omgeving en daarnaast Zorg, welzijn en sport en Voedsel, groen en gastvrijheid. In de 25 nieuwe voorstellen is de zorg het beste vertegenwoordigd. De pilots vanuit de eerste tranche met de meeste deelnemers zijn in de zorgsector te vinden, net als bij de certificaattrajecten voor keuzedelen. Enkele van de veertien pilots in de eerste tranche zijn bij gebrek aan voldoende deelname nog niet gestart met de uitvoering van het certificaattraject. Het aantal aanbieders is nog klein, omdat deze trajecten nog in de pilotfase zitten en de totale deelname bedraagt naar schatting tot nu toe (april 2020) ongeveer 150 personen.

Voor beide vormen van certificaattrajecten geldt dat ze normaliter pas van start gaan als er voldoende aanmeldingen zijn. Veel aanbieders melden dat het moeite kost om voldoende individuele deelnemers te werven. Aanmelders kunnen daardoor op een wachtlijst belanden. Naast het nascholingsaanbod op de website zijn directe contacten met werkgevers voor instellingen een belangrijk kanaal van werving voor nascholing. Bij gebleken belangstelling bij werkgevers om groepjes werknemers aan te melden, kan een certificaattraject gebaseerd op een keuzedeel vaak snel worden gerealiseerd. Uit de interviews blijkt dat deze route waar mogelijk wordt benut, maar tot nu toe nog niet tot grote deelname leidt.

Door de vaak kleine schaal van certificaattrajecten is het voor instellingen voorts vaak moeilijk om het aanbod rendabel te maken. Instellingen zoeken naar manieren om de doelmatigheid te vergroten, zoals door samen te werken, door het onderwijs meer online, flexibel en individueel te maken of door trajecten te mixen met het voltijds onderwijs.

Ervaringen van deelnemers en werkgevers zijn nog niet rechtstreeks gepeild. Geïnterviewden hebben de indruk dat deelnemers en werkgevers tevreden zijn over de trajecten. Wel kunnen deelnemers en werkgevers het traject zwaar en tijdrovend vinden. De bekendheid van certificaattrajecten bij werkgevers en potentiële deelnemers wordt door alle geïnterviewden nog laag genoemd.

Behaalde mbo-certificaten kunnen leiden tot vrijstellingen als een deelnemer doorgaat met een complete mbo-opleiding. Bij vooral de certificaattrajecten in de pilots voor beroepsgerichte onderdelen vergt dit maatwerk, omdat deze vaak zijn samengesteld vanuit verschillende onderdelen

van een mbo-opleiding. In plaats van een vrijstelling kan een deelnemer met voorkennis en werkervaring ook korter doen over het certificaattraject. Veel geïnterviewden vinden daarom dat het aantal studiebelastingsuren (sbu) dat aan een certificaattraject is verbonden weinig zegt over de werkelijke studielast van een certificaattraject.

Wat betreft de effecten van de certificaattrajecten op de scholingsdeelname is het eerste beeld dat deze effecten sterk afhankelijk zijn van de doelgroep van trajecten. Bij veel trajecten is bijscholing van werkenden het doel, waarbij de praktische bruikbaarheid van de opgedane kennis en vaardigheden voorop staat. Bij deze trajecten is vaak opgemerkt dat de deelname niet of amper anders was geweest zonder de mogelijkheid het formele certificaat te behalen. Ook heeft deze doelgroep in het algemeen geen intenties om door te gaan voor een compleet mbo-diploma. Het behalen van een mbo-certificaat wordt niettemin wel een mooie extra genoemd, die ook welkome garanties biedt voor de kwaliteit van nascholing. Maar de mogelijkheid van een formeel mbo-certificaat wordt door veel aanbieders (nu) niet gezien als van wezenlijke invloed op de vraag naar nascholing. Bij de trajecten die zich op *op*scholers richten, kan het civiele effect van een mbo-certificaat wel de deelname stimuleren, met name zo lijkt het bij specifieke groepen als zzpers en werkenden en werkzoekenden aan de onderkant van het functiegebouw. Ook de doorstroom naar een compleet diplomatraject kan bij deze groepen substantieel zijn. In het vervolg van deze monitoring moet meer zicht hierop ontstaan.

© 2020 ResearchNed